

LEYLA YUSİFOVA*

**DEONTİK MODALLIĞIN FEİL OLMAYAN
DİL VAHİDLƏRİ İLƏ İFADƏSİ****XÜLASƏ**

Məqalə deontik modallığın dildə feil olmayan kateqoriyalarla ifadəsinə həsr olunmuşdur. İnsan təfəkkürü, şüuru, psixologiyası, nitqi, dili ilə əlaqəli olan modallığa fəlsəfi, məntiqi, psixoloji və linqvistik kateqoriya kimi yanaşılır. Modallıq dilin müxtəlif səviyyələrində ifadə olunur. Modallığı dil kateqoriyası olaraq tədqiq edən dilçilər onun ifadə vasitələri barədə fərqli fikirdədirlər. Modallığa dair yazılan əsərlərdən görünür ki, dilçilər bu anlayışın dildə ifadəsini feilin şəkilləri, modal feillər, modal sözlər, ədatlar, intonasiya və s. ilə bağlayır, feilin şəkil kateqoriyasını, modal feilləri isə bu anlayışın ifadəsində başlıca vasitələr hesab edirlər. Məqalədə göstərilir ki, modallıq yalnız feil kateqoriyası ilə deyil, digər linqvistik vasitələrlə də ifadə olunur. Məqalədə xüsusilə deontik modallığın dildə ifadəsində ədatlar, bəzi zərflər, intonasiya və s. kimi dil vahidlərinin rolu öyrənilir. Belə nəticəyə gəlinir ki, deontik modallıq ifadə edən həmin dil vahidləri bu anlayışın ifadəsində köməkçi deyil, əsas vasitələr kimi çıxış edir. Çünki həmin dil vahidlərini verilən cümlədən və ya məndən çıxarıldıqda bu anlayışın ifadəsi baş tutmamış olur. Buradan da aydın olur ki, modallığın dildə ifadəsində feil olmayan dil vahidləri də feil kateqoriyası kimi başlıca rol oynayır.

Açar sözlər: *modallıq, modal, deontik, feil, şəkil, ədat, intonasiya*

Danışanın söylədiyi fikrə münasibətini bildirən modallıq insan təfəkkürü, şüuru, psixologiyası, nitqi, dili ilə əlaqəlidir. Bu baxımdan bu kateqoriya fəlsəfi, məntiqi, psixoloji və linqvistik kateqoriya kimi tədqiq edilir. Fəlsəfi və məntiqi kateqoriya olaraq modallıq mühakimənin doğruluq dərəcəsini göstərir. Modallıq obyektiv və subyektiv olur. Obyektiv modallıq ifadə edilən fikrin obyektiv reallığa münasibəti, subyektiv modallıq isə danışanın ifadə etdiyi fikrə münasibəti kimi nəzərdə tutulur. Zaman-zaman filosoflar modallığın məntiqi, metafizik, təbii, temporal, deontik, epistemik, doksastik və dinamik kimi qruplarını fərqləndirmişlər. Linqvistik kateqoriya kimi, modallıq dilin müxtəlif səviyyələrində ifadə olunur. Təbii ki modallığın ifadə vasitələri feilin şəkilləri, modal feillər, modal sözlər, ədatlar, intonasiya, hətta bəzi leksik vahidlər ola bilər. Modallığı linqvistik kateqoriya olaraq tədqiq edən dilçilər onun ifadə vasitələri barədə fərqli fikirdədirlər. Məsələn, O.S.Axmanova qeyd edir ki, “modallıq şəkil, modal feillər, intonasiya və s. kimi leksik və qrammatik vasitələrlə ifadə olunur” [Axmanova: 1969, c.229-230]. T.İ.Deşeriyevaya görə, “feilin şəkilləri modallığın əsas ifadə vasitələridir” [Deşeriyeva: 1987, c.41]. N.Məmmədova “Azərbaycan dilində feil şəkillərinin semantikasi” adlı dissertasiyasında qeyd edir ki, “feilin şəkil kateqoriyası modal mənə üzərində reallaşır” [Məmmədova: 2000, s.12]. Bu qeydlərdən görünür ki, dilçilərin fikrincə, modallıq, əsasən, feilin şəkil kateqoriyası ilə ifadə olunur. R.A.Budaqov modallıq kateqoriyasını feil kateqoriyası kimi

* Nəsimi ad. Dilçilik İnstitutu, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, leylayusifova87@mail.ru

təqdim edir. Müəllif qeyd edir ki, “Hind-Avropa dillərində bu kateqoriya, başlıca olaraq, feil kateqoriyasıdır, başqa sistemli dillərdə isə bu, adla və müxtəlif söz birləşmələri ilə ifadə oluna bilər. Qrammatik forma kateqoriyası danışanın hərəkətə olan münasibətini ifadə edir, danışanın hərəkəti real və ya qeyri-real saymasını göstərir” [Budaqov: 1956, s.202]. Əslində, modallıq mürəkkəb kateqoriyadır. Bu baxımdan F.Cahangirov qeyd edir ki, “modallığın mürəkkəbliyi orasındadır ki, onda dilin bütün səviyyələrinə xas olan əlamət və xüsusiyyətlər, qrammatik, sintaktik, semantik əlamətlər toplusu cəmləşmişdir” [Cahangirov: 2005, s.16].

Modallığın da müxtəlif növləri var: deontik, dinamik, epistemik və s. F.R.Palmer qeyd edir ki, “Deontik modallıq xarici mənbədən qaynaqlanan məcburiyyət və ya icazə ilə, dinamik modallıq isə haqqında danışılan fərddən gələn bacarıq və ya hazırlıqla əlaqədardır” [Palmer: 2001, s.10]. Müəllif yazır ki, “epistemik modallıqla danışanlar məsələnin faktiki statusu haqqında fikirlərini ifadə edirlər” [Palmer: 2001, s.8].

Deontik modallıq dünyanın müəyyən normalara, gözləntilərə, danışanın istəyinə və s. uyğun olaraq necə olması lazım olduğunu göstərən linqvistik modallıqdır. Yəni deontik modallıqda məcburiyyət, vaciblik, lazımlılıq, əmr, arzu, istək, təhrik və s. ehtiva olunur. Bu məqalədə deontik modallığın feil olmayan dil vahidləri ilə ifadəsi araşdırılır. Belə ki bu ifadə vasitələrinə dildə ədatları, bəzi zərfləri, intonasıyanı və s. aid etmək olar. Çünki bu vasitələr dildə modallığın ifadəsini yaradan vasitələrdir; məsələn, *gərək, di, qoy, bəri, sana, sənə* ədatları, *mütləq, hökmən* və s. zərfləri. Bir misalə baxaq: *Ali məktəbə qəbul olmaq üçün gərək çox çalışasan*. Gördüyümüz kimi, burada *gərək* ədatı məqsədə çatmaq üçün iradəni ifadə edir. Təsədüfi deyildir ki, tarixən *gərək* feilin vacib formasını ifadə etmişdir. H.Mirzəzadə feilin vacib formasından danışarkən bu formanın həm morfoloji, həm də sintaktik üsulla düzəldiyini qeyd edir və ikinciyə *məsdər+gərək* formasını göstərir. Məsələn: *Mən Qara qoç atıma minmədən o minmək gərək, mən qarımaya varmadan o mənə baş gətirmək gərək (KDQ)*. Müəllif bu formanın XIX əsrdə də işləndiyini qeyd edir. Məsələn: *Bir əxməq qazinin yanına gəlüb didi ki, oruc dutan nə vaxt oruç açmaq gərək?* [Mirzəzadə: 1990, s.163]. Gördüyümüz kimi, müasir dildə məcburi münasibət ifadə edən *-malı²* formasının əvəzində qeyd edilən dövrdə *gərək* forması işlənmişdir və burada da məcburi münasibət ifadə olunmuşdur. XVIII əsrin görkəmli nümayəndəsi M.P.Vaqifin dilində də bu forma işlənmişdir.

Bulud zülfli, ay qabaqlı gözəlin

Duruban başına dolanmaq gərək.

Bir evdə ki sən tək gözəl olmaya,

O ev bərbad olub talanmaq gərək.

Xalqın dilində *gərək* formasının bu mənada tək işlənməsinə də rast gəlinir.

Könlü balıq istəyənin quyruğu suda gərək (Atalar sözü).

H.Mirzəzadə qeyd edir ki, “Füzulinin dilində vacib formanın sadəcə olaraq məsələrlə də ifadəsinə rast gəlmək olur: *Canan diləyən cəfaya dözmək. Gənc istəyən əj-*

dahayə dözmək (Füzuli)” [Mirzəzadə: 1990, s.165]. Gördüyümüz kimi, bu nümunələrdə məsdər forması məcburi münasibət ifadə etmişdir. Əslində, bunlar *gərək* formasının ellipsisə uğramış formalarıdır.

S.N.Seytlinin rus dilində təqdim etdiyi “*Бы гостей созвали, а принимать их мне* (Siz qonaqları çağırıdınız, amma onları mən qəbul etməliyəm)”, “*Завтра экзамен по физике сдавать* (Sabah fizika imtahanı verməliyəm)”, “*Значит, теперь спать* (Beləcə, indi yat)”- cümlələrində məcburiyyət nə əmr şəklində olan feillərlə, nə də məcburiyyət bildirən modal leksemlərlə ifadə olunmuşdur. Gördüyümüz kimi, burada feillər məsdər formasındadır. Fikrimizcə, burada məcburiyyətin ifadə olunmasında intonasiya əsasdır. V.S.Xrakovski bu cür cümlələri feilin imperativ olmayan formasında işlənən əmr cümlələri kimi təqdim edir. Məsələn: *Молчать! (Sus!)*. Bundan başqa, müəllif, ümumiyyətlə, feildən təşkil olunmayan cümlələri də buraya aid edir. Məsələn: *Воды! (Su!)* [Теория функциональной грамматики: Темпоральность. Модальность: 1990, с.188]. Sonuncuda danışan, əslində, *su ver* demək istəyir. E.İ.Belyayeva ingilis dilində feilsiz elliptik əmr cümlələrindən bəhs edərək onları ismi və zərfi cümlələr olmaqla iki qrupa ayırır. İsmi əmr cümlələrinə müəllif “*Dinner! (Nahar yeməyi!)*”, “*Three whiskies, please! (Üç viski, zəhmət olmasa!)*”, zərfi əmr cümlələrinə isə “*Forward! (İrəli!)*”, “*Slower! (Yavaş!)*”, “*Out! (Çölə!)*” cümlələrini nümunə göstərir [Беляева: 1992, с.65]. E.İ.Belyayeva qeyd edir ki, “elliptik əmr cümlələri hərbi əmrlərin ifadəsinin kodlaşdırılmış formalarını təmsil edir. Məsələn: *Eyes right! (Sağa!), Eyes left! (Sola!), Right face! (Sağa!)*” [Беляева: 1992, с.71]. Bu forma Azərbaycan dilində də var. Məsələn: *Farağat!, Cəld!, Çay!, Qəhvə!* və s. Bu cümlələrdə məcburiyyət mənasının ifadəsində intonasiyanın böyük rolu var. Bu baxımdan burada məcburiyyətin dilin sintaktik səviyyəsində ifadə olunduğunu demək doğru olar. Onu da qeyd edək ki, burada intonasiya məcburiyyətin ifadəsində köməkçi deyil, əsas ifadə vasitəsi kimi çıxış edir.

Qeyd edilməlidir ki, bütün əmr şəklində olan feillər məcburiyyət ifadə etmir. Bu forma nəsihət, məsləhət, xahiş, yalvarış, dua və s. də ifadə edir. İntonasiya, bəzi ədatlar və əmr formasında olan feilin leksik-semantik xüsusiyyətləri bu mənə çalarlarını ayırd etməyə imkan verir. Məsələn, “*Di oxu*”, “*Di yaz*”, “*Oxusana*”, “*Yazsana*” və s. kimi nümunələrdə ədatlar əmr şəklinin ifadə etdiyi məcburiyyət mənasını bir az da gücləndirir. Q.Kazımov isə ədatlardan bəhs edərək onların təkid, tələb bildirdiyini qeyd edir və ədatların mənaca növləri içərisində təkid bildirən ədatlar ayırır [Kazımov: 2010, s.371; 379]. Bu qrupa dilçi *qoy, qoysana, bax, gəl, gəlin, gör, görək, görüm, di və s.* ədatları aid edir və yazır ki “bu ədatlar sözə, ifadəyə, cümləyə diqqəti artırmaq üçün işlədilir, təkid, tələb, arzu, istək, çağırış çalarlarına malikdir” [Kazımov: 2010, s.379]. M.Hüseynzadə isə bu ədatları əmr ədatları adı ilə verir və qeyd edir ki, “əmr ədatları aid olduqları cümlədə və nitqdə arzu, məsləhət, təkid, xəbərdarlıq, sövqetmə, diqqəti cəlbətmə və s. mənaların yaranmasına kömək edir” [Hüseynzadə: 1983, s.298]. Z.Ə.Əlizadə də modallığın ifadə vasitələri sırasında intonasiya və ədatlardan danışmışdır. [Əlizadə: 1965, s.4].

Qeyd etdiyimiz kimi, məcburi münasibətin ifadəsində intonasiya da əsasdır. Belə ki xəbəri indiki zamanda olan cümlələrdə intonasiya vasitəsilə məcburiyyət ifadə edilə bilər. Məsələn, “*Bu dəqiqə dediyimi edirsən*” cümləsində məcburiyyətin ifadə olunmasında intonasiya aparıcıdır. S.N.Seytlin rus dilində feilin indiki zamanında gərəklilik, məcburiyyət mənasının ifadə edildiyini yazır [Теория функциональной грамматики: Темпоральность. Модальность: 1990, с.150]. S.N.Seytlinə görə, bu, instruktiv (göstəriş) xarakterli mətnlərdə qayda kimi işlənir. Məsələn, “Dəmir yolunda gediş qaydaları”ndan: *Дежурный по станции докладывает о случившемся начальнику станции, который в свою очередь сообщает* (*Stansiya növbətçisi stansiya rəisinə baş verənlər barədə hesabat verir, o da öz növbəsində məlumatları ötürür*) [Теория функциональной грамматики: Темпоральность. Модальность: 1990, с.150]. Burada *докладывает* (*hesabat verir*) *должен доложить* (*hesabat verməlidir*) mənasında, *сообщает* (*məlumat ötürmək*) *обязан сообщить* (*məlumatı ötürməlidir*) mənasında işlənmişdir.

Feilin qəti gələcək zamanının ikinci və üçüncü şəxslərdə məcburiyyət ifadə etməsində intonasiyanın köməyi var. Burada məcburi münasibətin ifadə olunmasında feilin qəti gələcək zamanında olan qətilik semantikasi da rol oynayır. H.Mirzəzadə feilin qəti gələcək zaman şəkilçisindən bəhs edərkən yazır ki, “Bu şəkilçi bütün dövrlərin yazı dilində işlənmişdir. Mətdən asılı olaraq belə feillər müəyyən semantik xüsusiyyətlərə malik olmuşdur; məsələn, qətilik, vaciblik və s. kimi” [Mirzəzadə: 1990, s.153]. Məsələn: *Dedim, yox, mən sənə qaytaracağam, yalnız bir şərtlə, mən dediklərimi edəcəksən* [Laçın: 2014, s.4]. Bu cümlədə *qaytaracağam* feili məcburiyyət ifadə etmir, burada yalnız gələcək zaman məzmununu var. Lakin *edəcəksən* feilində gələcək zaman şəkilçisi məcburiyyət ifadə edir. A.Axundov da feilin qəti gələcək zamanından danışarkən qeyd edir ki, “qəti gələcək zaman qəti hökm, əmr bildirir və məzmunca feilin əmr formasının məzmununu ifadə edir. ...qəti gələcək zamanın bu mənası özünü ən çox mükəlləmlərdə, mübahisələrdə göstərir” [Azərbaycan dilçiliyi müntəxəbatı: III cild, 2013, s.180]. Dilçi “Qızmar günəş altında” filmindən həkimin dili tutulmuş Eldara “*danışacaqsan*” deməsini misal göstərir, burada əmr məzmununu olduğunu vurğulayır və əmr məzmununun ifadəsində intonasiyanın da rolunu qeyd edir [Azərbaycan dilçiliyi müntəxəbatı: III cild, 2013, s.180]. Fikrimizcə, burada məcburiyyət, əmr mənasının ifadəsində intonasiyanın rolu daha böyükdür. Çünki gələcək zaman heç də həmişə bu mənanı ifadə etmir.

Müasir türk dilində də feilin gələcək zamanında məcburi münasibət ifadə olunur. Məsələn: *Bilməzən, gideceksin, sən de oğlunun yanına oturacaqsın* [Güney: 1971, s.119]. (*Mən bilmirəm, gedəcəksən, sən də oğlunun yanında oturacaqsan*).

Şimdi sana emrediyorum. Onunla gideceksin... Gideceksin diyorsam gideceksin. Anladın mı? [Gazioğlu: 2014, s.99] (*İndi sənə əmr edirəm. Onunla gedəcəksən... Gedəcəksən deyirəmsə, gedəcəksən. Anladın mı?*).

Verilmiş nümunələrdə gələcək zamanda olan *gideceksin, oturacaqsın* feilləri məcburi münasibətin ifadəsini həyata keçirmişdir.

E.İ.Belyayeva ingilis dilində vasitəsiz nitq aktlarının formalaşmasında nəqli cümlələrin də iştirakını qeyd edir. Müəllif burada xəbəri xəbər şəklinin indiki qeyri-müəyyən, indiki davamedici və gələcək qeyri-müəyyən zaman formalarında olan cümlələri göstərir. Məsələn: *Everyone stays in his place (Hər kəs yerində qalır), You are not going anywhere tonight (Sən bu gecə heç yerə getmərsən), Tomorrow you will take the boy Isaak into the country (Sabah oğlanı – İsaqı kəndə aparacaqsan)* [Беляева: 1992, c.22; 74]. Gördüyümüz kimi, burada birinci cümlədə hər kəsi yerində qalmağa, ikinci cümlədə müraciət olunanı heç yerə getməməyə, üçüncü cümlədə oğlanı kəndə aparmağa məcbur etmək ifadə edilmiş və bu mənə feilin əmr şəkli ilə deyil, indiki və gələcək zamanları ilə ötürülmüşdür. Deməli, bu cümlələrdə məcburiyyət morfoloji deyil, sintaktik səviyyədə ifadə edilmişdir, çünki bu mənənin ifadəsində intonasiya iştirak etmişdir.

Məcburiyyətin sintaktik səviyyədə ifadəsi sual cümlələrində də reallaşa bilər. E.İ.Belyayeva direktiv (vasitəsiz) illokusiyanın dolayısı ifadə formalarından biri kimi sual cümlələrini qeyd edərək Ervin-Trippin onları üç kateqoriyaya böldüyünü vurğulayır: sual-təhrik, sual-icazə, sual-işarə [Беляева: 1992, c.82]. Birinciyə müəllif “*Will you do X? (X-i edəcəksən (siz)?)*”, “*Won’t you do X? (X-i etməyəcəksən (siz)?)*”, “*Would you do X? (X-i edərdin (iz)?)*”, “*Can you do X? (X-i edə bilərsiniz (siziniz)?)*”, “*Could you do X? (X-i edə bilərdin (niz)?)*”, “*Why don’t you do X? (Niyə X-i etmərsən (siziniz)?)*”, “*Why not do X? (Niyə də X yox?)*”, “*What/How about doing X? (X-i Etmək barədə nə düşünürsən (sünüz)?)*”, “*Would you mind doing X? (X-i edərdin (niz)?)*”, “*You’ll do that, won’t you? (Onu edəcəksən (siziniz), elə deyilmi?)*” kimi sual cümlələrini, ikinciyə “*Can I? (Bacaram?)*”, “*May I? (Edə bilərəm? (icazə mənasında))*” ilə başlayan sual cümlələrini aid edir. Sual-işarəni müəllif vasitəsiz təhrikin implisit forması kimi qeyd edir və belə bir nümunə təqdim edir: *Have you got any money? (Səndə heç pul var?)* [Беляева: 1992, c.88]. Burada danışan “*Səndə pul var?*” deməklə özünə pul verilməsini istəyir, yəni müraciət olunanı ona pul verməyə məcbur edir.

Deməli, modallıq, eləcə də deontik modallıq dildə yalnız feil kateqoriyaları ilə, yəni feilin şəkilləri, modal feillər vasitəsilə deyil, həm də digər linqvistik vasitələrlə ifadə oluna bilər və bu cür dil vahidləri deontik modallığın ifadəsində köməkçi vasitələr kimi deyil, feilin şəkilləri və modal feillər qədər əsas vasitələr kimi çıxış edir.

ƏDƏBİYYAT

1. *Azərbaycan dilçiliyi müntəxəbatı* (2013). üç cildə, III cild, Bakı, ABIS ALARCO çap evi, 521 səh.
2. Budaqov R.A. (1956). *Dilçiliyə dair oçerklər*. Bakı, Azərnəşr, 291 səh.
3. Cahangirov F.F. (2005). *İngilis və Azərbaycan dillərində modallığın struktur-semantik tədqiqi (Müqayisəli-tipoloji tədqiqat)*. Bakı, 311 səh.

4. Əlizadə Z.Ə. (1965). *Müasir Azərbaycan dilində modal sözlər*. Bakı, Maarif, 148 səh.
5. Hüseynzadə M.H. (1983). *Müasir Azərbaycan dili. Morfologiya*. Bakı, Maarif, 320 səh.
6. Kazımov Q.Ş. (2010). *Seçilmiş əsərləri: (on cildə)*. IX cild. I kitab. Bakı, Nurlan, 544 səh.
7. Məmmədova N.K. (2000). *Azərbaycan dilində feil şəkillərinin semantikasi*. Dis...f.e.n., Bakı, 193 səh.
8. Mirzəzadə H.İ. (1990). *Azərbaycan dilinin tarixi qrammatikası*. Bakı, Azərbaycan Universiteti, 375 səh.
9. Ахманова О.С. (1969). *Словарь лингвистических терминов*. Москва, Советская энциклопедия, 2-е изд., 608 с.
10. Беляева Е.И. (1992). *Грамматика и прагматика побуждения: Английский язык*. Воронеж, Воронежского университета, 168 с.
11. Дешериева Т.И. *О соотношении модальности и предикативности / Вопросы языкознания, № 1, 1987, с. 34-45*
12. *Теория функциональной грамматики. Темпоральность. Модальность*. (отв. ред. Бондарко А.В.). (1990). Ленинград: Наука, , 264 с.
13. Palmer F.R. (2001). *Mood and modality*. Second edition. Cambridge, Cambridge University Press, 236 p.

Bədii ədəbiyyat

14. Laçın S. *Şair Nəriman Həsənzadə ilə seçkilərdə alternativ idik...* “Həftə içi” qəzeti. Bakı, (2014), 5-7 aprel
15. Gazioğlu N. (2014). *Güneşe giden yol*. 160 s.
16. Güney Y.Z. (1971). *Boynu bükük öldüler*. Ankara, Dost yayınları, 373 s.

Leyla YUSIFOVA

EXPRESSION OF DEONTIC MODALITY WITH NON-VERBAL LANGUAGE UNITS

SUMMARY

The article is devoted to the expression of deontic modality in non-verbal categories in the language. Modality which is related to human thinking, consciousness, psychology, speech, language is treated as a philosophical, logical, psychological and linguistic category. Modality is expressed in different levels of language. Linguists who study modality as a language category have different views on the means of expression of modality. It is clear from the works written on modality that linguists connect the expression of this notion in the language with the moods of the verb, modal verbs, modal words, particles, intonation, etc. and consider the category of mood, modal verbs as the main means of expression of this notion. However, the article notes that modality is expressed not only by the verb category, but also by other linguistic means. In the article, especially in the expression of deontic modality in the language, the role of language units such as particles, some adverbs, intonation, etc. is studied. It is concluded that these units of language, which express deontic

modality, act not as the auxiliary means, but as the main means in the expression of this notion. Because when these language units are removed from a given sentence or text, this notion is not expressed. From this it becomes clear that non-verbal language units also play a main role in the expression of modality in language as a verb category.

Keywords: *modality, modal, verb, mood, particle, intonation*

Лейла ЮСИФОВА

**ВЫРАЖЕНИЕ ДЕОНТИЧЕСКОЙ МОДАЛЬНОСТИ НЕГЛАГОЛЬНЫМИ
ЯЗЫКОВЫМИ ЕДИНИЦАМИ**

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена выражению деонтической модальности в неглагольных категориях языка. Модальность, относящаяся к человеческому мышлению, сознанию, психологии, речи, языку, трактуется как философская, логическая, психологическая и языковая категория. Модальность выражается на разных уровнях языка. Лингвисты, изучающие модальность как языковую категорию, по-разному рассматривают средства выражения модальности. Из работ, написанных о модальности, видно, что лингвисты связывают выражение этого понятия в языке с наклонениями глагола, модальными глаголами, модальными словами, частицами, интонацией и т. д. и рассматривают категорию наклонения глагола, модальные глаголы считают основными средствами выражения этого понятия. В статье отмечается, что модальность выражается не только категорией глагола, но и другими языковыми средствами. В статье, особенно в выражении деонтической модальности в языке, изучается роль таких языковых единиц, как частицы, некоторые наречия, интонация и др. Делается вывод о том, что данные единицы языка, выражающие деонтическую модальность, выступают не вспомогательными, а главными средствами в выражении этого понятия. Когда указанные языковые единицы устраняются из предложения или текста, это понятие не выражается. Отсюда становится ясно, что неглагольные языковые единицы, как и категория глагола, также играют главную роль в выражении модальности в языке.

Ключевые слова: *модальность, модальный, деонтический, глагол, наклонение, частица, интонация*